
ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 22 вересня 2021 р.

Прорецензовано: 29 жовтня 2021 р.

Прийнято до друку: 1 грудня 2021 р.

e-mail: halytska@vnu.edu.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-12(80)-3-6

Галицька О. Б. Лінгвальні та методичні особливості навчання індивідуального читання студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 3–6.

УДК: 811.112.2:378.016:028.1

Галицька Олена Богуславівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЛІНГВАЛЬНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено розробленню методики навчання індивідуального читання німецькою мовою з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу як фактору оптимізації індивідуального читання для студентів третього курсу спеціальності 035 Філологія за освітньою програмою «Мова і література (німецька). Переклад». Висвітлено позитивну роль цього виду навчальної діяльності в освітньому процесі як додаткового резерву оптимізації та інтенсифікації процесу навчання німецької мови. Презентовано широкий спектр поглядів учених на потужний потенціал індивідуального навчання. Уточнено поняття «індивідуальне навчання». В організації індивідуального читання авторкою простежується динаміка навчальних стратегій, які залежать від психологічних особливостей здобувачів освіти. У статті наведено критерії відбору автентичних німецьких текстів для індивідуального читання. Закцентовано увагу на певних труднощах, які пов'язані з читанням автентичних німецькомовних текстів. З метою практичної допомоги студентам в опануванні технологією індивідуального читання розроблено значущий алгоритмічний припис як регламентовану схему навчальних дій для презентації прочитаного німецького твору. У статті запропоновано зразки мовних/мовленнєвих стандартів-кліше для написання доповіді (переказу). Для з'ясування опанування студентами німецької мови через засвоєну технологію індивідуального читання складено анкету «Bewertungsbogen zur Buchvorstellung», яку пропонується заповнити слухачам після прилюдної презентації обраного твору. Відбувається розкриття резервних можливостей студентів у комбінації комунікативно-пізнавальної, емоційно-мотиваційної та естетичної площин. Потенціал методики індивідуального читання є вельми потужним у самоосвіті майбутнього фахівця (ініціативного, усебічно освіченого) та важливим етапом неперервного професійного розвитку здобувача освіти.

Ключові слова: індивідуальне читання, індивідуалізація, навчальна стратегія, комунікативна компетентність, автентичність.

Olena Halytska,
PhD in Philology, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University

THE LINGUAL AND METHODOLOGICAL PECULIARITIES OF TEACHING STUDENTS TO READ INDEPENDENTLY

The article is devoted to the development of methods of teaching the third-year students of specialty 035 Philology, the educational program "Language and Literature (German). Translation" to read independently in German taking into account the individually-differentiated approach as an optimization factor. The positive role of this type of educational activity in the academic process as an additional reserve for optimization and intensification of the German language learning process is highlighted. A wide range of views of scientists on the powerful potential of independent learning is presented. The notion of "independent reading" is specified. In the organization of independent reading, the author traces the dynamics of learning strategies that depend on the psychological characteristics of students. The article presents the criteria for selecting authentic German texts for independent reading. Attention is drawn to certain difficulties associated with reading authentic German texts. To provide practical assistance to students in mastering the technology of independent reading, a significant algorithmic instruction has been developed as a regulated scheme of educational actions for the presentation of the German work of art, which has been read. The article offers samples of language/speech standards-clichés for writing a report (retelling). To assess students' level of the German language through the mastered technology of independent reading, a questionnaire "Bewertungsbogen zur Buchvorstellung" was compiled, which students are asked to fill out after the public presentation of the selected work of art. The reserve possibilities of students in the combination of communicative-cognitive, emotional-motivational, and aesthetic planes are revealed. The potential of the method of independent reading is very powerful in the self-education of the future specialist (initiative, comprehensively educated) and is an important stage of continuous professional development of the student.

Key words: independent reading, individualization, learning strategy, communicative competence, authenticity.

Постановка проблеми. Орієнтація навчального процесу на активну самостійну роботу студентів, на позааудиторну діяльність, становить собою додатковий резерв інтенсифікації процесу навчання іноземної мови. Як справедливо зазначає

Ph. Prowse, 93 % тих здобувачів освіти, хто читав тексти із задоволенням, були більш успішними в опануванні іноземної мови [8, с. 30]. Але потрібно не тільки володіти іноземною мовою, у нашому випадку – німецькою, а й уміти адаптуватися до німецькомовного середовища з урахуванням його менталітету, культури та національного характеру. Саме вміння індивідуального читання тісно пов'язане з розумінням не лише мовного матеріалу, а й з розумінням картини світу репрезентативів німецької культури, з можливістю опосередкованого спілкування через автентичні тексти з носіями мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні десятиріччя позначилися інтенсифікацією уваги до індивідуального читання автентичних текстів у процесі викладання іноземних мов, оскільки саме автентичні тексти становлять лінгвокраїнознавчу цінність та відображають національну культуру, традиції та звичаї.

Тому однією із цілей дослідження В. Ф. Радкіна, Г. В. Мельниченко [4, с. 139–142] є визначення особливостей формування лінгвокультурологічного поля засобами індивідуального читання іноземною мовою в процесі професійної підготовки вчителя іноземних мов, формування якого відбувається у два етапи – етапи індивідуальної та креативної навчальної діяльності студента.

Д. С. Мацько, приміром, розмежує індивідуальне та домашнє читання [3, с. 188]: на останнє відводяться аудиторні години, а навчання здійснюється за матеріалами, які читає й обговорює на практичному занятті уся студентська група.

Цікавий проєкт здійснили L. Echeverri та M. McNulty [5, с. 107–123] у колумбійській вищій школі, які вирішили дослідити, чи стратегії читання можуть розвинути навички мислення для покращення розуміння прочитаного у процесі викладання англійської як іноземної мови. Під час проведення проєкту, учені дійшли висновку, що саме інтегрування мультистратегій в читання має вплив на рівень розуміння студентів.

Заслугують на увагу праці німецьких учених, у яких досліджується навчання індивідуального читання [10], сприяння читання в різноманітних групах [9], застосування читацького щоденника як ефективного методу, що сприяє покращенню мотивації до читання [7].

У своїй монографії О. Бессерт аналізує один із нових підходів до вирішення проблеми навчання індивідуального читання студентів четвертого курсу, які вивчають англійську мову як другу спеціальність [1].

Отож актуальність обраної теми зумовлено необхідністю розроблення методики викладання індивідуального читання під час навчання німецької мови як основної іноземної мови. Тому об'єктом дослідження слугує процес навчання індивідуального читання студентів третього курсу (спеціальності 035 Філологія за освітньою програмою «Мова і література (німецька). Переклад»). А предметом – лінгвальні та методичні особливості навчання індивідуального читання.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення науково обґрунтованої методики навчання індивідуального читання німецькою мовою з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу як фактору оптимізації індивідуального читання. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: уточнити поняття «індивідуальне читання»; окреслити специфічні труднощі та переваги читання автентичних текстів; визначити критерії відбору автентичних німецьких текстів для індивідуального читання; розробити алгоритмічний припис до складання індивідуального читання на третьому курсі за ОП «Мова і література (німецька). Переклад».

Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи дослідження: аналіз вітчизняної та зарубіжної науково-методичної літератури у сфері методики та дидактики викладання іноземної мови загалом і за досліджуваною проблемою зокрема; спостереження за навчальним процесом; аналіз сучасної німецькомовної літератури, яку використовуємо для індивідуального читання; узагальнення досвіду навчання індивідуального читання в процесі вивчення іноземної мови в університеті, у томі числі й власного досвіду; бесіда зі студентами.

Виклад основного матеріалу. У сучасних уявленнях «індивідуальне читання» трактується масштабно: як форма самостійної роботи, яку здобувачі освіти виконують поза навчальною аудиторією, в основі якої особистісно зорієнтований підхід, «основними рисами якого є пізнавальна і комунікативна активність, внутрішня вмотивованість навчання» [4, с. 140]; позааудиторне, екстенсивне, персоніфіковане, самостійне читання [1, с. 26]; як форма організації самостійної роботи, спрямованої на розвиток лінгвокультурологічних знань, умінь і потреб [4, с. 141]; безперекладне, комунікативне читання, «гнувчє» читання про себе (швидке або в повільному темпі), зріле читання, для якого характерні процеси синтезу [1, с. 13, 26]; читання, яке передбачає самостійний вибір студентом міри проникнення в прочитане [1, с. 26].

На кафедрі німецької філології ВНУ ім. Лесі Українки щосеместру виокремлюють змістовий модуль «Індивідуальне читання», що є особливим видом навчальної діяльності, який поєднує не тільки позааудиторну, а й аудиторну роботу (ознайомлення з вимогами, які висуваються до читання; з рекомендованим орієнтовним списком творів; з алгоритмічним приписом до складання доповіді-презентації). Основною метою індивідуального читання є формування загальних та фахових компетенцій.

Відмінність домашнього та індивідуального читання полягає в тому, що під час домашнього вся група працює над одним твором, а під час індивідуального читання студент обирає книгу індивідуально, відповідно до мовного рівня В2/С1. Під час домашнього читання студенти ведуть глосарій до книги та виконують низку творчих завдань та вправ. У процесі індивідуального читання студент також веде глосарій, робить літературний переклад двох повних сторінок, готує презентацію з візуальними акцентами, переказ та аналіз прочитаного матеріалу. Контроль прочитаного (доповідь-презентацію) рекомендовано здійснювати на консультаціях, а також в межах роботи проблемної групи «Literarisches Quintett».

При цьому індивідуалізація реалізується, по-перше, в організації індивідуального читання: кожен здобувач освіти читає та презентує свій індивідуальний твір (контроль відбувається в різні терміни), а, по-друге, у фокусції методики навчання індивідуального читання на особистісні особливості студентів відповідно до характерної навчальної стратегії.

Навчальну стратегію трактуємо як дії й операції, які використовують студенти для індивідуального читання з метою оптимізації та інтенсифікації навчального процесу. Навчальні стратегії, які залежать від психологічних особливостей студента, такі: стратегії, які базуються на механізмах людської пам'яті; когнітивні стратегії (дедукція, індукція, аналіз, квінтенсенція); компенсаторні стратегії (здогадка про значення слів, використання синонімів і перифраз).

З власного досвіду (шляхом спостережень та бесід із студентами) було виокремлено такі труднощі, які пов'язані з читанням автентичних текстів: фонові (відсутність фонових знань у студента, знань конкретно-історичного та -політичного

контексту та літературно-історичних процесів); культурологічні (незнання реалій німецькомовних країн); лексичні (наявність в тексті частково незнайомої лексики, невміння визначити значення слова за словотвірними елементами); граматичні (наявність незнайомих граматичних явищ, невміння розібратися у структурі складного речення, труднощі розуміння способу, часових форм та стану); логіко-композиційні (труднощі розуміння структури та смислових зв'язків тексту).

Ці та інші труднощі й проблеми (недосконале володіння німецькою мовою, відсутність досвіду читання німецького оригінального твору, емоційна невідповідність студента) викликають негативне ставлення до подальшого читання німецького твору. Тому пріоритетним вважаємо, урахувати індивідуально-психологічні особливості при відборі автентичних текстів. Отож автентичні тексти повинні бути захопливими, фабульними, особистісно значимими, емоційно привабливими для студентів, інформативно насиченими; за обсягом – один текст великого обсягу чи декілька текстів меншого обсягу; відповідати комунікативним потребам й індивідуальним запитам студентів, їх інтересам; розвивати інтелект студентів; сприяти формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції; містити актуальну проблематику; адекватне поліграфічне оформлення; містити знайому або частково незнайому лексику (не більше 2–10 незнайомих слів), не містити складних граматичних конструкцій.

Прочитуємо в оригіналі доцента кафедри новітньої німецької літератури van der Ewout Кнаар, який стверджує, що готовність студентів читати в рамках занять з німецької мови зумовлено численними факторами, а саме: «*die Anziehungskraft, der Schwierigkeitsgrad, die Verfügbarkeit des Materials, die Lesefertigkeit in der Fremdsprache, die Haltung dem Lesen im Fremdsprachenunterricht gegenüber, soziokulturelles Umfeld, die Haltung dem Lesen in der Muttersprache gegenüber, frühere Erfahrungen mit dem Lesen in einer Fremdsprache, die Haltung der Kultur und Bevölkerung gegenüber, die Beziehung zum Dozenten und zu Kommilitonen, die im Unterricht verwendeten didaktischen Methoden, die Unterstützung der Lehrkraft*» [6, с. 445]. Тобто грамотно відібравши німецький твір, бакалавр активізується під час читання художніх оригінальних творів, отримує радість від засвоєння нового культурно-лінгвокраїнознавчого матеріалу й усвідомлює досягнутий прогрес у володінні німецькою мовою, позитивне ставлення до німецькомовних країн загалом та німецького народу, його культури зокрема.

Саме з метою практичної допомоги студентам в опануванні технологією індивідуальним читанням мною створено навчально-методичний посібник [2]. У ньому серед іншого подано список творів німецькомовних авторів з урахуванням мовного рівня (GER), літературних уподобань, зі стислим переказом твору, а також з висвітленням труднощів та проблем, які можуть виникнути під час індивідуального читання. Також у посібнику подано вимоги до індивідуального читання на третьому курсі ОП «Мова і література (німецька). Переклад» та мовні стандарти / кліше для написання доповіді-переказу.

У статті ми пропонуємо алгоритмічний припис як регламентовану схему навчальних дій для презентації прочитаного. Спираючись на відповідний алгоритмічний припис, підготовка доповіді з індивідуального читання значно скорочується у часі, полегшується й оптимізується.

Алгоритмічний припис до складання доповіді з індивідуального читання складається з таких кроків з урахуванням німецькомовних кліше:

Крок 1. Доберіть матеріал до кожного пункту:

1) автор (стисла біографічна довідка (*Der Autor / die Autorin heißt ... Der Verfasser / die Verfasserin dieses Buches heißt ...*), назва твору (*Der Titel des Buches ist ... Das Buch heißt ...*), рік написання (стисла довідка щодо історико-соціального контексту написання твору (*Das Buch ... ist im Jahr... erschienen.*));

2) жанр (*Untergattung / Genre des Textes ist (Roman, Erzählung, Novelle, Kurzgeschichte, Parabel, Fabel, Kalendergeschichte)*);

3) формальний аспект (*Der Text ist in drei Kapitel gegliedert. Der Text enthält drei Teile.*)

Крок 2. З'ясуйте тему прочитаного твору, мотиви, ідеї, проблеми (*In dem Buch geht es um Das Buch handelt von Geschrieben wurde es von Im Roman «...» von ... geht es um Akk. Dieses Buch behandelt das alltägliche Leben unserer Menschen (die tragische Lebensgeschichte einer tapferen Frau, die Beziehung zweier Menschen, die ..., unsere Heimat vor dem Krieg, nach dem Krieg, während des Krieges, die Gegenwart, unsere Zukunft, Vergangenheit unserer Heimat). Die Hauptidee (der Grundgedanke) ... ist Der Autor / die Autorin wirft in dieser Novelle (dieser Erzählung, diesem Text, in dem Buch, in dem Auszug) ein wichtiges (aktuelles, akutes, lebenswichtiges) Problem auf. Der Autor / die Autorin versucht, ein wichtiges Problem zu lösen: das Problem der Beziehungen zwischen den Menschen (zwischen den Kindern und ihren Eltern, zwischen den Jungen und Mädchen), das Problem der Beziehungen der Jugendlichen, das Problem der Beziehungen in der Familie, im Betrieb, in der Schule, das Problem der heranwachsenden Generation, das Problem der Erziehung der Kinder (der Jugendlichen) in der Schule, im Kindergarten, in der Familie).*

Крок 3: Продумайте зміст твору, сюжетні лінії та охарактеризуйте головних дійових осіб (*Die Handlung dieser Erzählung spielt in ... (in den dreißiger Jahren, vor dem Zweiten Weltkrieg, während des Krieges, in den Nachkriegsjahren, nach der Revolution). Die Geschichte hat einen historischen Hintergrund oder spielt an einem berühmten Ort Die Geschichte spielt zum Beispiel im Mittelalter oder in einer Fantasiewelt oder in der Zeit des Zweiten Weltkrieges.*)

Крок 4: Лаконічно сформулюйте висновки (*Ich finde dieses Buch (diese Novelle, diese Erzählung, dieses Kapitel, diesen Text, diesen Auszug) spannend (interessant, inhaltsreich, lehrreich). Dieses Buch hat auf mich einen guten (tiefen, unvergeßlichen, starken) Eindruck gemacht, weil es sehr interessant ist. Ich habe diese Erzählung mit großem Interesse gelesen. Das Buch hat mir besonders gefallen, weil Ohne den Roman ... hätte ich mich nie so intensiv mit dieser Thematik beschäftigt. Alleine deshalb war die Lektüre dieses Buches für mich ein Gewinn. Aus all diesen Gründen halte ich das Buch für (nicht) lesenswert und würde es auch (nicht) weiterempfehlen.*

Крок 5: Оберіть для читання та перекладу уривок.

Крок 6: Оформіть у письмовому вигляді матеріали доповіді.

Крок 7: Обдумайте ймовірні запитання щодо вашої презентації твору та підготуйте відповіді на них.

Факультативні кроки: Знайдіть екранізацію твору (трейлер, уривок із фільму, фото-, відеоепізод) для обговорення. Інсценізуйте події або діалогічні сцени з твору німецькою мовою. Створіть власні ілюстрації або комікси до прочитаного. Заведіть щоденник від імені головного героя.

Для з'ясування опанування студентами німецькою мовою через засвоєну технологію індивідуального читання складено анкету «Bewertungsbogen zur Buchvorstellung» (див. табл. 1). Анкета заповнюється індивідуально або малими групами після прилюдної презентації здобувачем освіти обраного твору. Таким чином, відбувається розкриття резервних можливостей спудеїв у комбінації комунікативно-пізнавальної, емоційно-мотиваційної та естетичної площин.

Таблиця 1

Bewertungsbogen zur Buchvorstellung

Ihre Buchvorstellung		Stimme ich voll und ganz zu.	Stimme ich größtenteils zu.	Stimme ich teilweise zu.	Stimme ich weniger zu.	Stimme ich gar nicht zu.	Weiß ich nicht.
Inhalt des Buches	S benennt Autor/in, Titel, Erscheinungsjahr.						
	S bestimmt die wichtigsten Angaben zum Leben und Schaffen des Autors; epochenspezifischen Hintergrund; die Gattung; formale Aspekte.						
	S formuliert das Thema, Motive, Ideen, Probleme des Werkes.						
	S gibt den Inhalt des Gelesenen wieder; beschreibt Sujetlinien; Hauptpersonen.						
	S baut Spannung auf und weckt Neugier der SuS.						
	S bestimmt die Wirkung des Buches auf SuS.						
Präsentation	Sprechtempo war angemessen.						
	Vortrag war laut und deutlich.						
	S hat frei gesprochen.						
	Der Blickkontakt zum Publikum blieb erhalten.						
Sonstiges	Diskussion, Rezeptionsaspekte						
	Insgesamt: Zeitmanagement						
	Ein Poster, Teaser, Handout vorhanden.						

Висновки і пропозиції. Отже, спираючись на значущий алгоритмічний припис до складання доповіді для індивідуального читання, організуємо навчальну мисленнєво-мовленнєву діяльність, яка пов'язана зі смисловим згоранням та мовною компресією й узагальненням змісту німецькомовного художнього твору. Це активно сприяє адекватній трансформації набутих студентами знань в уміння аналітико-синтетичної переробки автентичного німецького тексту, що дає змогу сформулювати необхідні навички усного та писемного мовлення та досягнути належного рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції як однієї з основних цілей навчання німецької мови.

Вироблення індивідуальної стратегії навчання індивідуального читання з урахуванням діджитал інструментарію і є перспективою подальших розвідок.

Література:

1. Бессерт О. Б. Обучение индивидуальному чтению : монография. Архангельск : Арханг. гос. техн. ун-т, 2008. 276 с.
2. Галицька О. Б. Організація роботи з навчання індивідуального читання (до курсу «Основна іноземна мова (німецька)») : навч.-метод. посіб. Луцьк : КП ІАЦ «Волиньенергософт», 2021. 80 с.
3. Мацько Д. С. Організація індивідуального читання студентів у процесі викладання англійської мови як другої спеціальності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 5. Частина 2. С. 187–191.
4. Радкіна В. Ф., Мельниченко Г. В. Індивідуальне читання іноземною мовою як засіб формування лінгвокультурологічного поля студента. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 10. Том 2. С. 139–142.
5. Echeverri L., McNulty M. Reading strategies to develop higher thinking skills for reading comprehension. *Profile*. 2010. Vol. 12. No. 1. С. 107–123.
6. Knaap Ewout van der. Zur Bedeutung der Lexik für das literarische Lesen: Didaktische Erkenntnisse einer Textdeckungsuntersuchung. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*. Vol. 45, Issue 4. S. 444–463. DOI: <https://doi.org/10.1515/infodaf-2018-0069>.
7. Mikota J. Literarisches Lernen mit Lesetagebüchern. *Methoden für Deutschunterricht und Leseförderung*. Februar 2013. Hamburg : Carlsen Verlag, 2013. 6 S.
8. Prowse Ph. What is the secret of extensive reading. *Іноземні мови*. 2002. № 4. С. 30–31.
9. Wrobel D. Individualisiertes Lesen : Leseförderung in heterogenen Lerngruppen ; Theorie – Modell – Evaluation. Schneider-Verlag Hohengehren, 2008. 398 S.
10. Wrobel D. Individuell lesen lernen. Baltmannsweiler : Schneider-Verlag, 2009. 166 s.